ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

—

1. «Ամուսնութիւն, Ամուսնալուծութիւն և քաղաքացիական պսակ». 2. «Միջազգային իրաւունք». գրեց *Արսէն վարդ. Ղլղմեան:*

Այս օրերս լոյս տեսաւ Հ. Արսէն վարդապետի վերոյիշեալ երկու գրքոյկները։ Խարդախութեան և խաբեբայութեան մեր դարում, երբ լուսամիտ Եւրոպան սրբագործում է մարդասպանութիւնը, երբ օրէնքը և իրաւունքը օր ցերեկով ոտնակոխ են լինում, երբ Եւրոպան իւր ահռելի նիւթական զարգացման հետ զուգընթացաբար կարծես յետադիմում է բարոյական խնդիրների ասպարիզում, ամեն մի գիրք և ամեն մի խօսք օրէնքի և իրաւունքի մասին օգտաւէտ կարող է լինել ընթերցողին։ Այս տեսակ գրքերը դէթ մարդկանց հոգու մէջ կպահպանեն լաւագոյն գաղափարների գիտակցութիւնը։

Առաջին գրքոյկը պարունակում է մի քանի ընդհանուր տեղեկութիւններ ամուսնութեան, չհաստութեան, ամուսնալուծութեան մասին, որպէս և առաքելական կանոններ։ Հայոց եկեղեցական կանոններից և Ռուսաց օրէնսդրութիւնից քաղուածներ։ Շատ մանրամասն կերպով Հ. Արսէնը գծագրում է ճիւղագրութեան օրինակներ, որոնց հիման վրայ պարզ կարելի է որոշել արենակցական և խնամիական բարեկամութեան աստիճանները։ Այս գրքոյկը «Ամուսնական խնդիրներ» և նոյն խնդրին վերաբերեալ «Ամուսնական տարակուսանքներ» վերնագրով գրքերի հետ միասին լրացնում է յայտնի չափով այս խնդրի վերաբերեալ տեղեկութիւնների պակասը։

Գիրքը շատ հետաքրքրական է հայ ընթերցողի համար և այն ընդհանուր տեղեկութիւնների շնորհիւ, որ Հ. Արսէնը բերում է հասարակական գիտութիւններից քաղած առ-

հասարակ ամուսնութեան, ամուսնալուծութեան և մինչև անգամ քաղաքացիական պսակի մասին։ Գրքի մէջ չէր կարող մըտնել այս տարուայ Մայիս ամսին հրատարակուած ռուսաց նոր օրէնքը, որով ամուսնական անհաւատարմութեան համար պսակից արձակուած ամուսինը իրաւունք է ստանում ժամանակի ընթացքում պսակուելու, որ առաջ չէր կարող։ Այս գրքում կարող էին տեղ գտնել և հայ ժողովրդական սովորութիւնները որդեգրութեան վերաբերեալ, որպէս և պետական օրէնքները օրինացման (узаконеніе) և որդեգրութեան մասին։ Ցաւալի է սակայն, որ այս անպայման օգտաւէտ գրքի լեզուի վերայ քիչ է խնամք տարել հեղինակը և լի է երկար և ծանրամարս պերիոդներով։ Ահա մի քանի նմուշ այն հանգամանքի, թէ ինչ երկար նախադասութիւններով է Հ. Արսէնը ժողովրդականացնում գիտական գաղափարները.— «Ամուսնութիւնը, միակին լինի «թէ բազմակին, իր զարգացման յաջորդ, աւելի բարձր աստի«ճաններում, կեանքի մէջ փոփոխութիւն առած բարոյական «հակացողութիւնների ազդեցութեան տակ, ենթարկուեց մի «շարք կարգերի, որոց խախտման դէպքում ամուսնութիւնը «տեղի չէր կարող ունենալ» (երես 9)։ Յետագայ գլուխներում պատահում են այնպիսի պարբերութիւններ, որ շատ մեծ շնչաւորութիւն պէտք է ունենալ մի նախադասութիւն բարձր ձայնով կարդալու համար։ «Քաղաքացիական պսակ» վերնագրով յօդուածի մէջ հետևեալ կտորը կարող էք գտնել. «Այդ դուտ քաղաքացիական գործերի համար պահանջում են ոչ միայն պսակի «օրինապէս կատարուելու համար անհրաժեշտ վկայութիւններ, «այլ և ապացոյցներ, որ գործի տէր անձը յատկապէս այդ «ծնողներից է, կամ ծագում է ժառանգութիւնը թողած ան«հատներից և այլն և այլն, մի շարք բարդ պայմաններ, ո«րոնք այնքան վճռական նշանակութիւն ունին, որ անհրաժեշ«տաբար կարիք են առաջ բերում գրի առնել և պահել ոչ «միայն ծնունդն ու ամուսնութիւնը, դոցա մանրամասն արձանագրութեամբ, այլ և մահը»։

Երկրորդ գրքոյկը, որ կրում է «Միջազգային իրաւունք» վերնագիրը, մի համառօտութիւն է այս խնդրին վերաբերեալ ձեռնարկների և հայ միջակ ընթերցողի համար ընթերցանութեան գեղեցիկ նիւթ կարող է լինել, բայց նոյնպէս լեզուի կողմից կազում է։ Առհասարակ գիտութիւն ընդհանրացնող և ժողովրդականացնողը ոչ միայն պիտի հասկանալի,

թեթև և պարզ լեզուով գրէ, այլ և գեղեցիկ ոճով պիտի լինին այս տեսակ գրքերը։ Առանց այս յատկութեան վերոյիշեալ երկերը դժուար մատչելի են լինում ընթերցողին, ուստի և հարկաւոր ենք համարում հրաւիրել մեր թարգմանիչների և հեղինակների ուշադրութիւնը։

Յամենայն դէպս յանձնարարում ենք մեր ընթերցողներին յիշեալ երկու հետաքրքրական գրքոյկները։

ԸՆԹՍՐՑՈՂ.

Die Beziehungen der Armenischen Kirche zu den syrischen bis zum ende des 6 Jahrhunderts. Von Erwand Ter-Minassiantz.

Ս. Էջմիածի միաբան շնորհ. Երուանդ սարկաւագը անցեալ յուլիս ամսին աւարտեց Լայպցիգի համալսարանը փիլիսոփայական դոքտորութեան աստիճանով։ Մենք ստացանք նորա դիսերտացիայի մի օրինակ, որ իբրև առաջնակարգ աշխատութիւն գնահատուած է Լայպցիգի փիլիսոփայական ֆակուլտէտի կողմից և որ կազմում է ամբողջ աշխատութեան միայն $^1/_3$ մասը։ Ամբողջը լոյս կտեսնէ պրոֆ. Հառնակի և Ֆոն Գերհարդի աշխարհռչակ «Texte und Untersuchunder zur geschichte der altchristlichen Literatur» ժողովածուի մէջ մինչև առաջիկայ հոկտեմբեր ամիսը։

Ամբողջ աշխատութիւնը կրում է հետևեալ վերնագիրը. Die Armenische Kirche in ihren Bezichungen zu den Syrischen Kirchen (1—13 Jahrhundert)» և բաժանւում է 6 գլուխների, մի յաւելուածով, ուր առաջ են բերուած զանազան կարևոր հայերէն բնագրեր։

Առ այժմ առաջ բերելով այստեղ ամբողջ գործի համառօտ բովանդակութիւնը՝ մի այլ անգամ մենք կխօսենք գրքի մասին աւելի մանրամասնաբար։

Ա. Գլուխ։—Հայոց Եկեղեցին սկզբից մինչև միաբնակութեան վէճերի մուտքը Հայաստան (Զ. դարու սկիզբը)։—Համառօտ սկզբնական պատմութիւնը մինչև Լուսաւորիչ և ապա շարունակութիւնը։ Փորձուած է ապացուցանել, որ Հայաստանի քրիստոնէութեան դառնալու գործը պէտք է գլխաւորապէս Ասորի քարոզիչներին վերագրել և ոչ թէ յոյներին, ինչպէս սովորութիւն է. յատկապէս լուսաւորչի ժամանակ օրի-